

Havlit

Havlitten er en ener blandt ænderne. Bogstaveligt talt, for der er kun den ene art i slægten *Clangula*. Til gengæld er den udbredt hele vejen rundt om Nordpolen. Det er ikke en and, man ser hver dag, hvilket egentlig er en skam, for det er en ualmindeligt smuk lille fugl. Vil man se den, må man have den kraftige kikkert med og ud til stranden. I Sønderjylland er arten koncentreret syd for Als og ses også godt fra fx skrænterne ved Halk, idet en del havlitter søger ind i bugten mellem Haderslev Næs og Løjtland.

Det kan være lidt af en opgave, at beskrive Havlitten. Han og hun er, som hos de andre ænder, ret forskellige og dertil gennemløber de en kompliceret fældning. Hanner, sommer og vinter, er næsten som to forskellige arter. Men lad os alligevel gøre et lille forsøg. Af kropsstørrelse er vi i omegnen af den velkendte Troldand lidt mindre. Om vinteren, hvor vi ser havlitten langs Østersøkysten og i Bælterne, er hannen lys, hvid på hoved, hals og bug, adskilt af et bredt, sort brystbånd. Lysegrå skulderfjer omkranser den sorte ryg. En plet omkring øjet og ned ad kinden er grå fortil og sort bagtil. ... Nej, det er bøvlet det her, for samme fugl er om sommeren helt sort på hoved og hals, bortset fra en plet omkring øjet, der er hvid.... I virkeligheden er det de op til 13 cm lange, forlængede halefjer, og det korte, sorte næb med den lyserøde plet nær spidsen, der er det gennemgående kendetegn for hannen. Hunnen ligner mest hannen i sommerdragten, men uden den lange hale. Og så har begge kønnene helt sorte vinger, både over- og underside. Dét er ellers kun sortanden, der har det – og den kan man jo af helt andre grunde slet ikke forveksle havlitten med! Blandt alkefuglene er det kun den diminutive Søkonge, der har helt sorte vinger. Man gør sig selv en stor tjeneste ved at google arten og studere billederne af de mange fældningsdragter, for ude i felten, navnlig når de kommer retur nordfra, allersidst på efteråret, er der alle mulige fældningsdragter. Den flotte, kontrastrige pragtdragt anlægges først på vinteren.

Foto: Aage Matthiesen

Havlitterne yngler på tundraen, det landskab der findes længst mod nord og i højtliggende fjelde. Ved små vandhuller, langs søbredder, nogle gange ved kysten og elve, anlægges den en rede af sammenskrabede plantedele og forer den med sine dun – som man kender det fra de meget større edderfugle. Kuldet er talrigt og ungerne æder i vid udstrækning myg. I

Norden går artens yngleudbredelse fåtalligt mod syd langs højderyggen til fjeldmassivet i det sydlige Norge, meget fåtalligt og spredt i skærgården i Botniske Bugt, men den er ellers koncentreret i det nordligste Lapland, Kolahalvøen og det arktiske ørige nord for Rusland. Island havde en pæn bestand af arten også, men den er styrtdykket. Gennem Sibirien, USA, Canada og Grønland følger artens yngleudbredelse tundraen. Arten har vigtige overvintringsområder i havet mellem det asiatiske fastland og Japan og i Nordamerika på begge kyster og i de store søer mellem USA og Canada. Et bizart ynglefund i Nordholland i 2019 er helt ved siden af skiven.

Efter den korte, hektiske ynglesæson under midnatssolen, samles Havlitterne i store flokke og tilbringer resten af året til havs, ofte ret langt fra kysten. Det er nok i virkeligheden fiskere og havjægere, der ser mest til dem. Den er netop blevet fredet, på grund af en bekymrende nedgang i Østersøen. Arten har ellers været meget talrig i vinterområdet, der groft sagt går fra Åland og Finskebugten, gennem Østersøen til Bælterne og Øresund. Endnu for 30 år siden talte den baltiske vinterbestand op mod 4 mio. fugle. Siden 1950'erne har man registreret nedgang i hele artens udbredelsesområde, og i dag er den kun en skygge af sig selv. Den regnedes i 1960'erne for en af verdens talrigeste andefugle. I dag betragtes den som sårbar.

Foto: Aage Matthiesen

Voldsomme forstyrrelser af kerneområderne i det nordvestlige Ruslands tundra, hvor der bores efter olie og gas, har fordrevet 80% af bestanden, der i sin velmagt var på 5 mio fugle. Et netop offentliggjort studie, der sammenligner tundra med og uden olieindustri, viser det med al ønskelig tydelighed. Også de nordamerikanske ynglebestande er gået tilbage. Så selvom det lyder af meget, når verdensbestanden

stadig tæller nogle millioner Havlitter, så er det altså en art, der har været i frit fald længe. I flere omgange har olieforureninger i Østersøen kostet tusinder af havlitter livet. Havlittens vinterområder i Danmark, der måske tæller 80-90.000 fugle, falder sammen med de hårdest ramte områder for iltsvind. Da den lever af bløddyr som snegle og muslinger, rejer og andre krebsdyr og lidt småfisk, ser det hele noget mørkt ud.

Havlitterne bruger vingerne under vandet, lige som Fløjlsanden, og kan derfor dykke dybere, end de fleste andre dykænder. I Nordamerika har man målt ned til 146 meter! Langt det meste fouragering foregår dog tættere på overfladen, men dog på 40-50 meter vand.

Det mærkelige navn er afledt af de norrøne ord for høj, ha' og hale, vellit. Det minder også gevaldigt om stemmen, Aw-li, aw-li. Når fuglene fra sidst på vinteren er i ynglehumør, er der en vældig fest i flokken. Hannerne gør sig til, ligesom andre dykænder, ved at dykke, rejse sig ud af vandet, baske med vingerne og lave lækre moves med hoved og hals. Ligger flokken tæt på land og vinden er stille, kan man høre dem fra før solen står op. I marts-april går trækket mod nord og nordøst igen.

På denne lille video kan man se, hvordan det tager sig ud. Fuglene er filmet i Ontario, Canada, men der er ingen geografisk variation hos Havlit, så det ser ud og lyder, lige som i Gennerbugten eller ved Kegnæs.

<https://www.youtube.com/watch?v=F6ArAKRwM20>

Skrevet af Wilhelm Fabricius

Kilder, bl.a: Petersen e.a: Status for overvintrende fløjlsænder og havlitter i danske farvande - En analyse af bestandsudviklingen og årsager til forandringer Århus Universitet, DCS, 2019. Mineev e.a: Population Status of the Globally Threatened Long-Tailed Duck Clangula hyemalis in the Northeast European Tundra, Diversity 2023 Meltofte & Fjeldså: Fuglene I Danmark, Gyldendal 2009 Beaman, Madge og Olsen: Fuglene I Europa, Nordafrika og Mellemøsten, Gad 1994.